

26.02.2024

Група №15

Урок №33

Тема уроку: Ненаголошені **е, и** в корені слова.

Мета уроку: (*формування компетентностей*): *предметні*: правила написання ненаголошені *е, и* в коренях слів, уміння перевіряти ненаголошені голосні в коренях слів; навички грамотного письма, навички наголошування слів; *ключові*: уміння вчитися: логічне мислення, уміння зіставляти, порівнювати, робити висновки; *комунікативні*: умінні працювати самостійно та в колективі; *інформаційні*: навички аналізу тексту, навички роботи з тестами; *загальнокультурні*: позитивна мотивація навчання, відповідальне ставлення до вивчення української мови).

Тип уроку: урок формування вмінь і навичок.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

Емоційна зарядка

► Прочитайте слова В. Шекспіра. Чи згодні ви з думкою письменника?

Ми знаємо, хто ми є, але не знаємо, ким ми можемо бути.

► Наведіть аргументи на підтримку цієї думки.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Перевірка домашнього завдання

Орфоепічна робота

► Поставте наголос у словах.

Арахіс, вільха, глядач, документ, допізна, жадібний, житло, замолоду, запитання, інструмент, каталог, кілометр, мережа, подруга, помилка, цемент, предмет, ознака, рукопис, приятель, продаж.

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Передусім треба запам'ятати, що правопис літер [и] та [е] залежить від наголосу, випадків чергування та походження слів. Існують також і винятки, але про все це по порядку.

Пишемо Е

1. Наголос

В багатьох випадках написання ненаголошеної [е] та [и] просто можна **перевірити наголосом**.

Наприклад, *великий – велич, несуч – принесений, весна – весни*.

2. Змінювання слова

а) якщо при змінюванні слова незрозумілий раніше звук **випадає**, тоді пишемо [є];

Наприклад, *вітер – вітру, серпень – серпня, липень – липня*.

АЛЕ запам'ятайте винятки до цього правила, коли навіть за умов випадання літери треба писати [и]: *згинати — зігну, відтинати — відітну, напинати — напну, починати — почну, розминати — розімну, засинати — засну, вмикати — увімкну, проривати — прорву*.

б) якщо при змінюванні слова неясний звук перетворюється на [і];

Наприклад, *скартерть – скатірка, летіти – літати*.

АЛЕ запам'ятайте наступні винятки, коли [и] змінюється на [і]: *сидіти – сідати, дитина – діти, звисати – звіситися*.

3. Звукосполучення **–еле-, -ере-** та **–ели-, -ери-** (останні два виникають на межі кореня та суфікса).

Наприклад, *пеленати, перебігти, терези, ожеледь; перина, великий*.

4. Суфікси **–еньк, -есеньк, -енк, -ен, -ер, -ечк, -тель**. Запам'ятайте їх!

Наприклад, *малесенький, гарненький, учитель, семеро, омріяний*.

Пишемо И

1. Наголос

Так само, як і слова з [є], слова з [и] перевіряються наголосом.

Наприклад, *вишневий – вишня, тримати – стримувати*.

2. Звукосполучення **–ли-** та **–ри-** у відкритих ненеголошених складах.

Наприклад, *тривога, криниця, тривати, блищати*.

АЛЕ запам'ятайте: *тріщати та дрімати*.

3. Суфікси **–ик, -ин, -ив, -ищ, -иськ**.

Наприклад, *дощик, киянин, прізвище, морозиво*.

Слова іншомовного походження

Знайте, що є слова, на які не розповсюджуються вищенаведені правила. Ні, це не зовсім винятки, це слова іншомовного походження.

Наприклад, *апельсин, лимон, бензин, математика, директор, легенда, пиріг*.

Ці слова та багато інших потрібно тільки запам'ятати. А якщо виникатимуть сумніви – звертайтеся до **орфографічного словника**.

IV. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота з текстом

- ▶ Прочитайте текст із журналу про екологічну безпеку. Визначте стиль мовлення, доведіть своє бачення.
- ▶ Поясніть правопис виділених слів.
- ▶ Знайдіть слова на орфограму «Правопис ненаголошених *e, u* в коренях слів».

Екологічна безпека — це стан, у якому не порушується екологічна комфортність життя, реалізується здатність протистояти загрозам життю, здоров'ю всіх живих істот, людині, включаючи її *благополуччя*, права на безпечне середовище життя, на джерела *життєзабезпечення*, природні ресурси. Екологічна безпека окремої людини, нації, цивілізації залежить від дій як окремої людини, так і всього суспільства на природу — біосферу.

Основи екологічної безпеки в Україні проголошені в Декларації про незалежність, на конституційному рівні — у ст. 16 Конституції України проголошено, що екологічна безпека й екологічна рівновага на території України, *збереження* генофонду народу — обов'язок держави.

Важлива ст. 34, яка гарантує кожному громадянину право вільно збирати, використовувати й поширювати інформацію *будь-яким* доступним засобом. Статті 49 й 50 гарантують право кожній людині на охорону здоров'я, медичну допомогу, безпечне для життя й здоров'я природне середовище і, у випадку порушення цього права, компенсацію нанесеної шкоди. До речі, це право, крім України, проголошено в конституціях небагатьох держав — Іспанії, Португалії, Польщі.

- ▶ Зробіть морфемний розбір виділених слів.
- ▶ Знайдіть у тексті вставні слова.

Лінгвістичне дослідження

- ▶ Запишіть слова і вставте пропущені букви *e, u*. Поясніть правопис їх. Виділіть слова, написання яких перевіряється за словником.

Розд..влятися, гал..рея, пробл..матичний, кр..вавий, заб..рати, невм..рущий, завм..рати, т..рплячий, прод..ш..вити, усвідомл..ний, зб..р..гти, кр..тичний, б..р..жливий, нем..лосердний, пов..ртатися, ущ..мити, неприм..ренний, справ..дливий, м..нулий, тр..мтіти, дзв..нить, ос..литися, зв..чайний, гр..міти, Дж..р..ло, вс..р..дині, в..селка, ш..л..стіти, принц..повий.

Робота з таблицею

- ▶ Заповніть другу колонку таблиці, уписавши правило, за яким написано *e, u* в першій колонці.

Приклади

Правило

Простерти, стерти, бери, завмирати

Далеч, велич, непримиренний

Серпень, палець, справедливий

Перейти, передгир'я, пелена

Бриніти, гриміти, кривавий

Легенда, демократія, диригент

Пояснювальний диктант

► Запишіть речення, уставляючи пропущені букви. Поясніть орфограми.

1. А з..мля л..жить м..дова, а поля пожаті мріють, на городах достиг..ють гарбузи з..леноребрі (*М. Рильський*).
2. Бр..нять, як море, зорані лани (*Д. Павличко*).
3. Он зірка в небі прол..тіла, погасла зірка в в..шині (*В. Сосюра*).
4. Кр..ло зорі рум'янить тучі у голубій дал..ч..ні (*В. Сосюра*).
5. Ум..раючий промінь сонця падає на б..резу, кр..вавить білу кору (*А. Шиян*).
6. Т..че вода в синє море, та не в.. тікає (*Т. Шевченко*).
7. З темного моря білява хвил..чка до побережного кам..ня горнеться (*Леся Українка*).
8. Часом то за мрію річки кр..раві люди прол..вають (*Леся Українка*).
9. Люди д..вуються, що я в..села.
10. Квіток було назр..ваєм та позаквітчуємось, як молоді, та до самого двору тими вінками в..л..чаємось.

Колективна робота

► Перепишіть текст і вставте пропущені букви *e* та *и*.

Сонце давно вже зайшло. Але його проміння освітлювало ще з-за гор..зонту верхи в..л..т..нського нагромадження хмар, що насувалися із заходу на все небо. Хмара була важка, темно-темно-синя, унизу зовсім чорна, а самий верх її здавався жовтим. В..личні німі зловісні бл..скавиці горобиної ночі палахкотіли, не вгасаючи, між шарами хмар. І все це одб..валося у воді, і здавалося, що ми стояли не на з..млі, що ріки немає, а є міжхмарний темний простір, і ми, розгублені в ньому, мал..нські, як річні піщинки. Небо було надзвичайне. Природа була ніби в змові з подіями і поп..р..джала нас своїми грізними знаками (*О. Довженко*).

Самостійна робота

► Речення перепишіть, уставляючи потрібні букви. Знайдіть у них фразеологізми й з'ясуйте їхнє значення.

1. Сер..д загального сіро-з..леного кольору з..млі і полів радісно в..с..лили око яскраво-ч..рвоні, сині й жовті фарби (*Ю. Смолич*).
2. Інколи він відр..вається від книжки, обводить поглядом в..л..чезну кімнату спальні й знову прик..пає до сторінки (*І. Багмут*).
3. Кож..н ж..ве своїм розумом, на чужий не зважає (*Є. Гуцало*).
4. Хто йде вп..ред, той обов'язково нат..кається на п..р..шкоди, і треба на ногах тр..матися міцно (*А. Хорунжий*).

V. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Творча робота

► Прочитайте рекламу Дівочих скель у Кременці. Знайдіть слова з ненаголошеними голосними, поясніть їх правопис.

Я знову тут, на місці улюбленого відпочинку. Це окраса Кременця. Вона повита пеленою історії. Через роки дійшла до нас легенда про сміливих дівчат, які зв'язалися косами та й полетіли вниз скелі, обравши смерть замість полону й наруги. А люди з того часу називають ті скелі Дівочими. Особливо гарні вони у вишневому цвітінні.

Розпитайте про незліченні підземні переходи та про печери на Дівочих скелях. Довідайтесь про край, овіяний таємницями легенд і переказів.

Готуємось до ЗНО. Тестова робота

► Виконайте тестове завдання.

1. Літеру *и* слід писати в усіх словах рядка:

А аркт..чний, черв..нь, віт..рець, зл..денний;

Б кр..ло, хв..лювати, л..сиця, св..тина;

В мереж..во, тепл..ця, вул..чка, в..личезний;

Г фіз..ка, п..ріг, кр..вий, мар..во;

Д ж..ття, в..сочінь, бр..ніти, с..лище.

2. Літеру *е* слід писати в усіх словах рядка:

А вип..щений, долон..чка, м..тричний, зуп..нятися;

Б удалеч..ні, ліж..чко, м..ткий, кр..латий;

В книж..чка, м..даль, ш..почеться, шел..ст;

Г од..колон, б..нтежити, дал..на, кл..котіти;

Д піс..нька, б..рег, кач..чка, боч..чка, зуп..нка.

3. Літеру *е* слід писати в усіх словах рядка:

А вес..лковий, п..чера, скат..рть, слиз..стий;

Б сідел..чко, в..рховина, сороч..ня, бл..зький;

В т..хнічно, в..снянка, ст..блина, в..ртуха;

Г сороч..чка, пап..ровий, п..тля, п..ріг;

Д ц..стерна, схил..ний, пр..зидент, крас..нь.

4. Позначте рядок, у якому на місці пропущеної літери слід написати *и*.

А з..гзаг, с..луєт, ц..клон, к..лограм, д..алог;

Б д..зель, к..ргиз, ж..лет, ж..раф, б..лет;

В в..траж, к..парис, ф..ніш, т..тан, Ч..каго;

Г р..нг, експер..мент, д..сципліна, д..спут, Браз..лія;

Д м..дальйон, л..мон, реч..татив, кр..дит, реж..сер.

5. Позначте рядок, у якому на місці пропущеної літери слід писати *и*.

А ц..стерна, к..парис, сп..рт, Аркт..ка, п..нгвін;

Б арт..кль, С..нгапур, реж..сер, студ..я, тр..умф;

В л..мон, дез..нфекція, ш..рма, колор..т, д..аграма;

Г Алж..р, Ч..лі, ш..фр, д..спут, с..мпатія.

Д кол..ктив, контрр..волюція, інт..рмецо, р..туал.

6. Знайдіть рядок, у всіх словах якого треба писати літеру *и*.

А ц..стерна, ч..кати, зд..рати, ц..буля;

Б м..нулий, к..шеня, п..ріг, д..ректор;

В ч..сати, ш..рокий, в..сняний, ст..рати;

Г мат..матика, к..сіть, ц..ферблат, к..рувати;

Д д..ригент, жн..ва, дал..ч, вел..ч.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

Рефлексія

► Складіть за темою уроку п'ять запитань та поставте їх сусідові по парті.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ (НА ВИБІР)

► Виконайте вправу 7 з підручника на с.89.

► Запишіть 4-5 прислів'їв зі словами на вивчену орфограму.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту tanita.yar2018@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.